

Predátorské časopisy podruhé

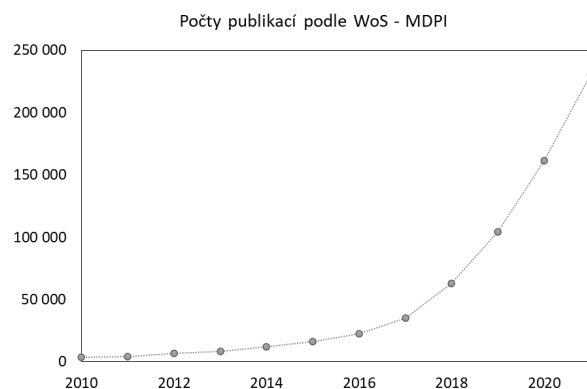
Predátorské časopisy jsou produktem dnešní doby, která tvůrčí činnost akademických vědeckých pracovníků hodnotí striktně podle počtu publikací a jim odpovídajících scientometrických ukazatelů. S tím souvisí rozdělování finančních prostředků, a proto je vědecké publikování dobrý byznys. Téma publikování v predátorských časopisech bylo již v Chemických listech zmíněno v roce 2016 v úvodníku Jiřího Podešvy¹. Od tohoto roku se taktika a strategie predátorských časopisů přece jenom trochu pozměnila a především vznikla podivná šedá zóna na hranici seriózní/predátorský. Stále však platí, že publikovat v predátorských časopisech je neetické a jejich přispěvatelé se vystavují jistému politickému riziku². Podrobná analýza toho, kdo a z jaké země publikuje v predátorských časopisech, je citlivá záležitost, jak lze dokumentovat na příkladu českých autorů Macháčka a Srholce, kteří se o to pokusili ve svém příspěvku v časopise *Scientometrics*³. „Postižení“ se samozřejmě redakci ozvali a ta pod jejich tlakem stáhla zmíněnou publikaci ze svého webu, a to zase k nelibosti zmíněných autorů. Označení časopisu za predátorský tak může být i předmětem soudního sporu. Na druhé straně však někteří výzkumníci, kteří publikují v predátorských časopisech, tak činí neúmyslně. Proces vzniku a zániku vědeckých časopisů je přirozený jev a ne každý nový časopis na trhu musí být nutně predátorský. Nicméně situace ve vědecké komunitě je taková, že řada z nás stále dostává 10 i více nevyžádaných mailů týdně s podlézavým oslovením, typu: „Highly respected personality; The selective scientist who has enormously contributed to the scientific community; An eminent researcher like you ....“, kdy redakce nejroztodivnějších časopisů žádají o spolupráci, tj. především o rukopis. Vůbec přitom nevádí, že chemik je žádán o příspěvek z naprosto odlehlého oboru (např. ošetřovatelství, nebo klinické studie apod.). Je pozoruhodné, že tyto žádosti si redakce pečlivě evidují, což vyplývá z opakovaných pokusů (we tried several times...). Jak se v té spleti vědeckých časopisů vyznat? Základem je tzv. Beallův seznam: „Potential predatory scholarly open-access publishers“, který je pravidelně aktualizován, poslední aktualizace je z 8. 12. 2021 (cit.⁴). Při hodnocení je potřeba postupovat obezřetně. To, že vydavatel je na Beallově seznamu, znamená pouze indikátor – pozor! Problematika je daleko komplexnější a jedna z námitek proti Beallově seznamu je podjatost jeho autora vůči režimu „Open Access“ (OA). Kromě toho některé naše vědecké instituce umísťují na svoje webové stránky varování před (potenciálně) predátorskými vydavatelstvími⁵. Strategií těchto predátorských vydavatelství jsou speciální čísla, jejichž enormní počet naprosto převažuje nad čísly nespeciálními⁶. Speciální čísla jsou garantována „guest editors“, přičemž tato pozice Vám může být též nabídnuta a pak je Vaši starostí si obstarat z okruhu Va-

šich kolegů z oboru dostatečný počet příspěvků. Úroveň těchto speciálních čísel může proto velmi kolísat podle toho, jak je osoba „guest editora“ zběhlá a známá v oboru. Speciální čísla vychází v režimu OA, tzn., že autor platí za svoji publikaci vydavateli předem.

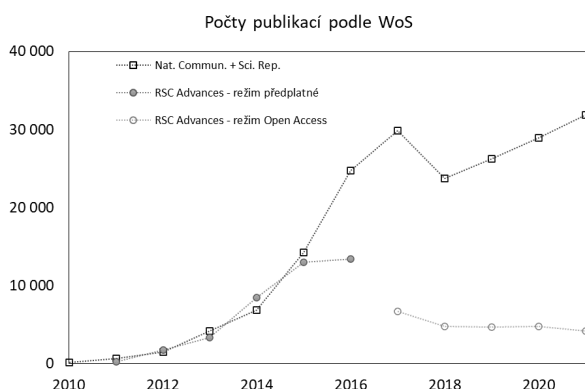
Ale nyní ruku na srdce – dokážeme s jistotou udělat dělicí čáru mezi „predátorskými“ a „nepredátorskými“ vydavateli? Co když se jedná jen o agresivní marketing (jakkoli otravný a obtěžující) a redakční postup a recenzní řízení jsou v pořádku? Samozřejmě to může být i tak, že vydavatel se rozhodl vybrat peníze a kromě vlezlých mailů též „pustí všechno“, protože každý článek znamená další příjem.

Podívejme se na výše odkazované vydavatelství MDPI (Multidisciplinary Digital Publishing Institute)⁵ – a ukažme, jak bychom mohli identifikovat „podezřelé“ časopisy (nebo vydavatele), a to nikoli na základě dojmu, nýbrž na základě dat? Za jeden z indikátorů můžeme považovat (téměř) exponenciální nárůst počtu publikací v posledních letech. Necht' si laskavý čtenář sám porovná hlavní vydavatele na stránce ESAC Market Watch⁷ (a zaměřte se zejména na MDPI, Frontiers Media SA, Springer Nature, ale i např. Elsevier). Biochemik by řekl, že ti OA vydavatelé jsou v log fázi (exponenciální), ale např. Elsevier a Springer Nature mají dosti podobné tendence a vypadají, že jsou jen trochu pozadu – na přechodu z lag (klidové) fáze do exponenciální fáze. Nevypadá to, že by se „tradiční“ komerční vydavatelé dívali na extra peníze skrz prsty.

Abychom byli konkrétní – zde je vývoj počtu publikací u MDPI, který asi nepotřebuje příliš komentář.

Ale nyní trochu komplikovanější příklady – časopis *RSC Advances* (vydáván Royal Society of Chemistry) a časopisy *Scientific Reports* a *Nature Communications* (dva Open Access časopisy vydávané Nature Research Group, jež je dnes součástí Springer Nature).

Masivní publikování v časopisech *Scientific Reports* a *Nature Communications* je hlavním důvodem nárůstu počtu publikací u vydavatele Springer Nature. Jak tohle interpretovat? Bylo vždy tolik dobrých rukopisů, které jen nedostaly prostor? Nebo je to tak, že vědci jsou ochotni potisknout jakýkoli volný kus papíru pro nasbírání dalších bodů? A je mírnější nárůst počtu článků (oproti např. MDPI) dán lepším recenzním řízením, nebo (cynická varianta) jich při APC (Article Processing Charge) ve výši 7 000 EUR prostě tolik nepotřebují (pro vygenerování zajímavého příjmu)?

A nyní obrácený případ – časopis *RSC Advances*. Měl téměř exponenciální nárůst článků až do roku 2016. Od ledna 2017 přešel do režimu Gold OA, a to za nijak prohibitivních podmínek – 500 GBP za jeden příspěvek, v letech 2017–2018, pak 750 GBP.

Jak ale interpretovat v grafu ten skokový pokles? Že režim OA přispěl ke kvalitě, protože většina autorů usoudila, že jejich výtvar nestojí za vynaložení 500 GBP pro otevření v režimu OA? Nebo že se jednalo o neúspěšný pokus vytvořit OA „megajournal“ pro chemii? Nezačalo se ale rovnou v režimu OA, nýbrž v čistě předplatném režimu. Časopis se „nafoukl“ a pak se spoléhalo na to, že část autorů vydrží a časopis neopustí ani po přechodu do režimu Gold OA?

Jak je vidět, podezření se nevyhnu ani renomovaní vydavatelé, situace je o to komplikovanější, že vydavatelé

(i ti menší) mohou mít jak špičkové tituly, tak tituly, kde je rozhodně prostor pro pochybnosti.

A tak na závěr nezbyvá, než každému doporučit podívat se na weby *Think. Check. Submit/Attend*, příp. na jejich českou verzi⁸. Je doba letních a podzimních dovolených – a ejhle, náhodička – nabízí se týdenní konference v řeckém letovisku, s garantovaným vydáním příspěvku v nějakém blíže nespecifikovaném časopise, přičemž abstrakt je přijat do týdne. To vypadá lákavě! Tady asi žádný „checklist“ nepotřebuje nikdo, že...? Ale přesto, prozkoumáme-li záznamy v RIVu, tak do „top 40“ vydavatelů se nám jeden takový subjekt propracoval. Že by (staro)nová kategorie – predátorské konference?

Bohumil Kratochvíl a Jiří Jirát

LITERATURA

1. Podešva J.: *Chem. Listy* 110, 841 (2016).
2. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/univerzita-karlova-kralickova-predatorske-casopisy-publikace-volba-rektor.A211005_110229_domaci_cun, staženo 24.5.2022.
3. Macháček V., Srholec M.: *Scientometrics* 126, 1897 (2021).
4. <https://beallslit.net/>, staženo 7. 6. 2022.
5. <https://www.lf2.cuni.cz/clanky/pozor-na-casopisy-vydavatelstvi-mdpi>, staženo 7. 6. 2022.
6. <https://paolocrosetto.wordpress.com/2021/04/12/is-mdpi-a-predatory-publisher/>, staženo 8. 6. 2022.
7. <https://esac-initiative.org/market-watch/>, staženo 29. 6. 2022.
8. <https://thinkchecksubmit.org/>; <https://thinkcheckattend.org/>; <https://vimkdepublikuji.cz/konferuji/>, staženo 1. 7. 2022.

● Kratochvíl B., Jirát J.: *Chem. Listy* 116, 517–518 (2022).

● <https://doi.org/10.54779/chl20220517>